

Emelt szintű írásbeli mintafeladatsor

Szerző dezs

Filozófia

Filozófia
Emelt
szintű írásbeli mintafeladatsor
„A”
rész

1.
Melyik
görög kifejezés
kapcsolódik a sztoicizmushoz?

- A.
hédoné
- B.
apatheia
- C.
epokhé

2.
Ki
írta a következő
gondolatokat: „az ész nyilvános
használatának mindenkor szabadnak kell lennie,
mert egyedül ez képes
megvalósítani az emberek között
a felvilágosodást; az ész
magánhasználatát azonban
többször is korlátok
közé lehet szorítani
anélkül,
hogyan különösebben
gátolná a
felvilágosodást.”

- A.
Voltaire
- B.
Rousseau
- C.
Kant

3.
„A
drogosoknak börtönben a
helyük” kijelentés – az
emotivizmus álláspontja szerint
–

- A.
csak arról
informál, hogy a
kijelentést tevő személy ellenszenvesnek tartja
őket, a kijelentésnek nincs
logikai igazságértéke.
- B.
kognitív és
emotív jelentéssel is

rendelkezik.

C.

olyasmit állít, ami empirikusan ellenőrizhető.

4.

Melyik állítás hamis?

A.

Carnap azt állítja, hogy a metafizika állításai látszatállítások.

B.

Carnap azt állítja, hogy a metafizika állításai empirikusak.

C.

Carnap azt állítja, hogy a metafizika állításai értelmetlenek.

(kérdésenként

5 pont)

„B”

rész

Nevezze

meg az idézett művek szerzőjét és

értelmezze röviden az idézetek

által

felvetett filozófiai problémákat!

1.

„Egyetlen út

szó marad még, hogy: van. Ezen igen sok a jegy,

mivel

nem-született, romolhatatlan, egész, egyetlen,

rendületlen és teljes. Soha nem

volt, nem lesz, mivel most teljességgel van, egy, folytonos.

Mert miféle

kezdetét tudnád kinyomozni, hogyan és

honnan növekedett volna? Nem fogom

megengedni, hogy a nemlétezőből mond vagy gondold

keletkezését, mert nem

gondolható el és nem mondható, hogy

nem létezik.”

(10 pont)

2.

„Így én is,

hogy addig se maradjak határozatlan a cselekedeteimben,

amíg az ész kényszere

folytán az vagyok ítéleteimben, s ez

idő alatt is a

lehető legboldogabban élhessek, bizonyos ideiglenes

erkölcstant alkottam

magamnak, amely csak három vagy négy

vezérelvből áll.”

(10 pont)

3.

„A filozófia

tisztázza, a tudományok pedig

verifikálják a tételleket. A

tudományban a kijelentések

igazságáról van szó, a filozófiában pedig arról, hogy tulajdonképpen mit is jelentenek a kijelentések.”
(10 pont)

„C”
rész

Fejtse ki a három esszékérdés egyikét minimum két oldal terjedelemben! (Az esszé megírásához használható a szöveggyűjtemény vagy a helyben megkapott szövegrészlet).

1.
„Vizsgálódásunk első tárgya tehát az lesz, hogy az ideák miképpen kerülnek az elmébe.” John Locke Értekezés az emberi értelemről c. műve I. és II. könyvének részletei alapján rekonstruálja a szerző álláspontját!

2.
Értelmezze Canterbury Szent Anzelm és Aquinói Szent Tamás istenérveit! Milyen érvekkel mutatta ki Kant az ontológiai, a kozmológiai és a fizikoteológiai istenérvek hibáit? (Megadott műrészletek: Aquinói Szent Tamás: Summa Theologica, Kant: A tiszta ész kritikája)

3.
„A fenomenológia újfajta leíró módszer és a priori tudomány” A husserli fenomenológia kulcsfogalmainak értelmezésével bizonyítsa az állítást! (Megadott műrészlet: Husserl: A fenomenológia ideája. Öt előadás részletei)
(50 pont)

Értékelési útmutató az írásbeli mintafeladatsorhoz „A”
rész

1.
B

2.
C
3.
A
4.
B

feladatonként 5
pont, összesen 20 pont

„B”
rész

1.
Parmenidész B 8.
töredéke.
Kulcsfogalmak,
megállapítások: A létező
és a nemlétező problémája.
A létező jellemzőinek
felsorolása: van/létezik, keletkezés
és pusztulás nélküli, nem
osztható,
mozdulatlan, teljes. A jegyek érvekkel való
alátámasztása. A létezőből
nem
keletkezhet létező ill. nemlétező, a
létező van, nem keletkezik, nem pusztul el.
A nemlétező nincs, tehát belőle sem keletkezhet
létező. Az „ú”; az
elmélkedés,
módszeres kutatás metaforája a
görög filozófiában.

2.
Descartes: Értekezés
a módszerről. 3. rész.
Kulcsfogalmak,
megállapítások: A
szerző célja egy
szigorú bizonyossággal rendelkező etika
megalkotása volt. „Ideiglenes etika”
megalkotására arra az időre volt
szüksége a filozófusnak, amíg
nézetei teljes
átvizsgálásával
foglalkozik. Az egyén értelmi
belátásának
fontosságát emeli ki.

3.
Schlick: A filozófia fordulata.
Kulcsfogalmak,
megállapítások: A
Bécsi Kör
(neopozitívizmus) logikai pozitívizmus
képviselőjének álláspontja:
a filozófia
feladata nem tételek
felállítása, hanem a
kijelentések logikai elemzése. A
verifikáció, a logikai pozitívizmusban
használatos igazolás: egy kijelentés
igazságát, igaz vagy hamis voltát
úgy ellenőrizhetjük, ha az

állítás
összehasonlítjuk azzal a ténnyel, amire
az állítás vonatkozik. A
tudományok
feladata a tények feltárása
és leírása.

Férdésenként
10
pont az alábbi bontásban:
A szerző
felismerése:

3 pont
Értelmezés:
7 pont
Összesen:
30
pont

„C”
rész

Értékelhető
elemek:
(A lehetséges
válaszokat jelöli, nem kötelező minden
elem megléte.
A * jel
értékelhető pontszámot jelent.)

1. Két ismeretelméleti
kiindulópont az újkori
filozófiában: az értelem
(racionalizmus) és a
tapasztalat (empirizmus). **
Locke
az empirizmus álláspontját az
Értekezés az emberi értelemről c.
művében
fejtette ki. Galilei, Newton, Boyle
évszázadában élt,
tanúja volt a modern
természettudományok
fölvirágzásának. A
tudományos eredményekről
ösztönözve, meg
akarta védeni e tudományok empirista
módszereit a racionalista filozófiai
hagyománnyal szemben. A könyv "Levél
az olvasóhoz"
című részében a tudomány
"mesteremberének"
nevezi magát, aki azzal kívánja
szolgálni a tudományt, hogy "a talaj
valamelyes megtisztítására
törekszik, és eltakarítani
próbál valamit a tudásnak
útjában álló
törmelékéből"; a törmelék a
skolasztikus és racionalista
elméletek absztrakcióit jelenti. *** A
Bevezetésben
tisztázza az idea

kifejezés jelentését, az emberi elme valamennyi tudattartalmát (érzet, képzet, fogalom) ideának nevezi. **

Lehet

utalni a főbb filozófiatörténeti

felfogásokra: Platon

filozófiájában az ideák

örök, változatlan, csak értelmi

úton felfogható létezők, amelyekből

részesednek

a fizikai világ dolgai. A racionalisták

és az empiristák az emberi elme

tartalmait értik a fogalmon. Descartes

háromféle ideát

különböztet meg: a

velünk született ideákat / idea

innáta (a dolog, az igazság, a

gondolkodás

eszméi, nem a tapasztalatból

származnak, de feltételei a

tapasztalásnak, pl.

logikai, erkölcsi elvek); a percepciók (latin

‘megragad, megért’) ideákat

(az

elme közvetlenül dolgozza fel az

érzéki és értelmi

ismereteket); és a fikciós

ideákat (a percepciók ideák

alapján magunk alkotjuk, pl. a ló és

az ember

ideáiból a kentaur). *****

Locke az Értekezés

I.

könyvében a velünk

született eszmék

kritikájából indul ki.

Először azt támadja meg, hogy

velünk született módon tudnánk

olyan elveket, hogy ami van, az van, hogy semmi

sem mond ellent önmagának. és az

egész nagyobb a részeknél. Ezen elvek

velünk

születettsége mellett az érv az, hogy

mindenki egyetért velük. Locke válasza,

hogy még az egyetemes egyetértés sem

igazolná, hogy az elvek tudása velünk

született; ám nincs is ilyen egyetemes

egyetértés, hiszen a gyermekek, sőt

nagyon sok felnőtt elméjében sincsenek jelen. Az

ellen nincs kifogása, hogy az

ilyen elvek felismerésére való

képesség velünk születik. Azt

sem kifogásolja,

hogy valamilyen értelemben maguktól

értetődően igazak bárki

számára, aki csak

képes őket megérteni. Mindkét

nézet igaz ugyan, de egyikből sem következik az

innatizmus, a velünk született

eszmék tana. A logikai elvek velünk

született

volta ellen szóló érvek

alkalmazhatók a gyakorlati és erkölcsi

elvekre is,

jóllehet itt Locke még egy további ellenérvet is felhoz, nevezetesen azt, hogy ha az elvek velünk születettek, akkor nyilván az őket alkotó ideák is azok, amiről nyilvánvalóan szó sincs. Locke fő oka az innatizmus bírálata empirista elkötelezettsége, de vannak más okai is. Az egyik, hogy a velünk született eszmék tanát olyan politikai nézetek alátámasztására is használták, melyeket elutasított. Néhányan úgy érveltek, hogy azért nem szállhatunk szembe a királyi hatalommal, mert velünk születetten tudjuk, hogy a király isteni jogon uralkodik. Locke elvetette az efféle nézeteket, valamint általánosabb formájukat, mely szerint bizonyos eszmék nem bírálhatók. *****

A II. könyvben megvizsgálja, hogyan kerülnek az ideák az elménkbe. Locke szerint az

ember természetes képességei révén tesz szert ismeretekre. Születésünkkor az elménk tiszta lap (tabula rasa), semmi sincs ráírva, a tapasztalás

írja tele ideákkal. Valamennyi idea, és ennél fogva minden tudás végső soron a tapasztalatból ered.

A tapasztalat két forrását különbözteti meg: az érzékelést és elménk belső működését (reflexió).

Az érzékszerveinkkel felfogott dolgokat az elme összehasonlítja, egyesíti, szétválasztja, emlékezik, kételkedik az érzékelt dolgokról. ****

Milyen viszony van az ideák és a dolgok között? Locke úgy vélte, hogy a tárgyban megvan az erő arra, hogy ideákat keltsenek elménkben. "Mindazt, amit csak az elme magában észrevesz, vagy ami észrevevésének, gondolkodásának vagy értelmének közvetlen tárgya, ideának hívom; és azt az erőt, amely elménkben ideát ébreszt, azon tárgy tulajdonságának nevezem, amelyben az erő lakik" Az öt elsődleges tulajdonság, a kiterjedés, alak, mozgás vagy nyugalom, szám és tömörség. Ezek magukban a dolgokban vannak, "a testtől teljesen elválaszthatatlanok, akármilyen állapotban legyen is az a test. Az öt másodlagos tulajdonság: szín, hang,

íz,
 illat és sűrűség (megfelelnek öt
 érzékszervünknek), amelyekről Locke azt
 állítja, hogy "a tárgyokban
 igazság szerint semmi egyéb, mint erők arra,
 hogy elsődleges tulajdonságaikkal bennünk
 különböző érzeteket
 ébresszenek"

Locke
 megmagyarázza, tudásunk hogyan
 származhat csak két
 forrásból. Ennek érdekében
 különbséget tesz "egyszerű" és
 "összetett" ideák között. Az
 előbbiek az érzékelésből
 származnak, belőlük alkotja meg az elme az
 összetett
 ideákat. Három csoportra osztotta az
 összetett ideákat, mégpedig
 szubsztanciákra, módozatokra és
 viszonyokra. A gondolkodás hagyományos
 nyelvén
 szólva ez a felosztás a dolgok ideáit,
 tulajdonságaik ideáit és
 egymáshoz való
 viszonyaik ideáit jelöli. ****
 Eltérések Locke, Berkeley és Hume
 felfogásában: Locke-nál az
 érzéki tapasztalat elsőrendű és az
 egyetlen,
 ami a bizonyosságot hordozza (ennek első
 lépése az észlelés), addig
 Berkeley
 ebben kételkedik, s az érzékileg
 felfogható tulajdonságokat nem tekinti
 önmagukban tárgyához
 kapcsolódónak. „Létezni
 annyi, mint észlelve lenni.” A
 szubsztancia mind Locke-nál, mind Berkeley-nél,
 mind pedig Hume-nál probléma.
 Míg Locke létező
 kategóriaként használja a fogalmat,
 addig Berkeley elveti az
 anyagi szubsztanciát, Hume pedig szkeptikus
 érvekkel támadja az anyagi dolgok
 létezésének
 bizonyosságát. ***
 Kant
 „kopernikuszi fordulata”, a megismerés
 határainak és az emberi
 megismerőképességének
 a vizsgálata.
 „Minden ismeret a
 tapasztalattal kezdődik, de nem minden ismeret származik a
 tapasztalatból.”

2. Canterbury Szent Anzelm ontológiai
 istenérve: Isten
 létezését Isten
 fogalmából vezette le.
 „Kétségtelen tehát, hogy az,
 aminél nagyobbát elgondolni nem lehetséges, az
 értelemben is jelen van, és
 ténylegesen létezik."”(Proslogion 2.

fejezet) ** Érvelési
eljárása jellemző a platóni
típusú / realista
filozófiákra. **

Aquinói

Szent Tamás

istenérveivel

arra törekedett, hogy a hit által elfogadott

istenképet az értelem

számára is elfogadhatóvá

tegye. Érvelése a görög

filozófiai hagyományból elsősorban

Arisztotelészre támaszkodik, a mozdulatlan

mozgatóról, a szubsztancia

létrejöttének négy

okáról, a lehetőségről és a

valóságról alkotott

felfogására. *****

A Summa Theologica c.

munkájában Isten létét

öt úton

bizonyítja:

1.

A világ dolgai

mozgásban vannak,

mindent mozgat valami, lenni kell egy első mozgatónak, ami

mozdulatlan. Isten

az első mozgató.

2.

A hatóokok

egymástól függenek,

egyik sem tudja létrehozni önmagát.

Isten az első ok / a létesítő ok.

3.

A dolgok esetlegesek,

lehetőségük

van a létezésre, de nem

szükségszerű a

létezésük. Isten a

szükségszerűség oka.

4.

A dolgok a

tökéletesség

különböző

fokán állnak, inkább vagy

kevésbé jók, igazak, nemesek. Isten az

oka minden

létező létének, jó

voltának és

tökéletességének.

5.

A tudat nélküli,

természetes

dolgok cél szerint működnek, nem

véletlenül, hanem valamilyen

szándék irányítja

őket. Isten mint értelmes lény

irányít minden dolgot a cél

felé.

Kant ismeretelméleti

kérdésfeltevése: Mit tudhatunk? A

tiszta ész kritikája c. művében az

emberi megismerőképesség szerkezetét

és

határait vizsgálja. ** A szemlélet és az értelem sajátossága, hogy a priori elemeik (tér és idő, értelmi kategóriák) tárgyiasult formákban vizsgálhatóak. Az ész a priori elemei / ideái azonban (pl. lélek, Isten) nem jelennek meg tárgyi formában. Ha az ész tárgyi létezését tulajdonít az ideáknak, hibás következtetésekre jut. **** A tiszta ész mintaképe Isten. A Kantot megelőző filozófiák Isten létezésének háromféle bizonyítékát dolgozták ki: az ontológiai, a kozmológiai és a fizikoteológiai istenérvet. Az első érv hibája, hogy egy fogalomból kíván következtetni annak a lénynek a létezésére, akit a fogalom jelöl. „Isten nem létezik” kijelentést ennek alapján önellentmondásnak tartja. Egy fogalomból valójában csupán az általa jelölt dolog lehetőségére következtethetünk. „Száz valóságos tallér semmivel sem tartalmaz többet, mint száz lehetséges.” Az „Isten létezik” kijelentést abszurdum analitikus állításnak tekinteni, ha szintetikus állításnak tekintjük, akkor a tagadása nem önellentmondás. **** A kozmológiai istenérv szerint a nem szükségképpen létező lény létezése feltételezi egy szükségképpen létező lény létezését, amely egyben a legreálisabb lény is. Ha a kijelentést megfordítjuk: „A legreálisabb lény szükségképpen létezik.” – az ontológiai istenérvhez jutunk. ** A fizikoteológiai istenérv a világ rendjéből, célszerű berendezkedéséből és szépségéből következtet egy teremtő létezésére. Az érv eredete az antikvitásba nyúlik vissza. Kant szerint ez az érv legfeljebb egy univerzális világkészítő mester létezését valószínűsítheti. *** A tiszta észnek ezek az ideái nem értelmetlenek, bár tudományos

módszerekkel nem ismerhetők meg. Az értelem
 tevékenységét
 szabályozó elvként működnek
 (etika – erkölcsi posztulátumok,
 erkölcsi törvény, morális
 cselekvés; „A vallás a puszta
 ész határain belül”
 –
 nem szabad átlépni a tiszta ész
 kritikájában megvont határokat, nem
 szabad
 bizonyítható tudásnak
 feltüntetni, ami a hit tárgya.). *****

3. A mindennapi és az
 empirikus-tudományos gondolkodást a természetes
 beállítódás / szellemi
 magatartás jellemzi. * A
 megismerést magától
 értetődőnek tekinti. Szemlélődve és
 gondolkodva a dolgok
 felé fordulunk, amelyek
 különféle módon és
 létezésformában adóttak
 számunkra. **
 A filozófiai
 beállítódás
 nehézségekbe ütközik, ha
 reflektál az
 ismeret, a megismerő szubjektum és a tárgy
 viszonyáról. ** A
 megismerés valamennyi aktusa a megismerő szubjektum
 pszichikai
 élménye. **
 A pszichikai jelenségek
 mindig valamire irányulnak, valamit gondolunk, valamire
 vágyunk. *
 Ezt a
 ráirányultságot nevezzük intencionalitásnak.
 * A
 megismert vagy elgondolt dolog
 jelensége / a fenomén
 intencionális
 élményben adott
 a
 megismerő szubjektum számára. ** A
 természetes
 beállítódásban az objektum
 transzcendens a szubjektum számára, a
 filozófiai
 beállítódásban a
 fenomén nem transzcendens. ** A fenomenológia
 sajátos filozófiai módszer /
 újfalta leíró módszer
 és a priori tudomány. ** A
 fenomén adekvát módon
 reprezentálja-e azt, amit
 megjelenít a szubjektum számára? A
 világ egész léte,
 érvénye nyitott kérdés
 marad. ** A
 fenomenológia szerint,
 fel kell függesztenünk a külvilág
 létezésére
 irányuló ítéleteinket

és vélekedéseinket, az objektumok létezését zárójelbe kell tennünk. ** Filozófiatörténeti összefüggések: epokhé / szkepticizmus; * karteziánus kételkedés; *** Kant a jelenségvilágról és a „magánvaló dolog”-ról, a tiszta metafizika lehetőségéről, empirista és racionalista ismeretkritika. ***** Eltérés Kanttól: Husserl szerint a fenomének előítélet-mentes / mindennapi tapasztalattól és tudományos ismeretektől mentes leírására kell törekedni. *** A fenomenológiai redukció eljárása: a külvilág / valóság létezése zárójelbe kerül, felszámolja az objektum és szubjektum transzcendenciáját (természetes beállítódás), a vizsgálódás az intencionális élményben adott fenoménekre korlátozódik. *** Minden pszichikai élménynek megfeleltet egy tiszta fenomént, amely a pszichikai élmény immanens lényegét abszolút adottságként emeli ki. ** Husserl elveti, hogy a pszichológia tudománya (tényekkel foglalkozik, állításai empirikus jellegűek) alapozza meg a logikát. ** A pszichológia 19. századi fejlődése, igénye arra, hogy a logika pszichológiára alapozódjék (pszichologizmus). **

Értékelési

szempontok és pontszámok:

.

filozófiatörténeti tájékozottság, problémafelismerés, a probléma elhelyezése a filozófiai hagyományon belül, szövegértelmezési készség
20 pont

.

szövegalkotás, a megfogalmazás nyelvi szintje, adekvát fogalomhasználat, logikus gondolatvezetés, argumentációs készség, a vizsgázó önálló véleménye, kreativitása
20 pont

.
a kérdés
interdiszciplináris és
kultúrtörténeti
vonatkozásainak meglátása 10 pont
Összesen
50 pont